

5. Inndeling av nordiske språk

I dette kapitlet skal vi sjå på ei historisk inndeling av nordiske språk som byggjer på bølgjemodellen, og som eg derfor meiner gir eit meir realistisk bilet av dei faktiske dialekt- eller språkskilnadene i ulike epokar. Innanfor denne modellen kan ein altså ikkje teikne noko tre; derimot kan ein setje opp ulike stadium og vise med grafiske middel kor dei viktigaste skilja går.

Her er eit skjema som viser den inndelinga eg går inn for; argumenta og kriteria kjem etter kvart.

Første inndeling: Vikingtida (ca. år 800)

vestnordisk (norsk)	austnordisk (svensk og dansk)
------------------------	----------------------------------

Andre inndeling: Norrøn tid (ca. år 1200)

nordnordisk		sørnordisk (=dansk)
norsk (færøysk, islandsk)	svensk	

Tredje inndeling: Nyare tid (etter ca. 1500)

øynordisk		skandinavisk	
islandsk	færøysk	nordskandinavisk	sørskandinavisk
		norsk ²³	svensk

Talet på loddrette strekar mellom språkformene i desse oppstillingane skal gi eit inntrykk av kor ulike språkformene på kvar side er. Skilnadene i vikingtida (austnordisk-vestnordisk) er altså ganske små (ein strek). Dei skilnadene som dukkar opp i den norrøne perioden (nordnordisk : sørnordisk) er større (to strekar). Dei gamle skilnadene mellom austnordisk og vestnordisk lever no vidare som ein skilnad innanfor nordnordisk (mellom norsk/færøysk/islandsk (som framleis er svært like språkformer ca. år 1200; jf. kap. 5.2.1) og svensk). I nyare tid går det største skiljet (fire strekar) mellom øynordisk (islandsk og færøysk) og skandinavisk (dansk, norsk og svensk). Desse to gruppene må reknast som innbyrdes uforståelege både i tale og skrift. Skilnadene mellom islandsk og fær-

²³ Det problematiske forholdet mellom dei to norske målformene kjem vi attende til i kap. 6.3.

5. Inndeling av nordiske språk

øysk er truleg nok mindre, ettersom desse måla i alle fall delvis er innbyrdes forstælelege som skriftspråk (først og fremst på grunn av svært etymologisk skrivemåte i færøysk). Innanfor skandinavisk gjeld framleis den same inndelinga som for heile det nordiske området i norrøn tid: Norsk og svensk står framleis mot dansk, medan skilnadene mellom norsk og svensk framleis svarar til det gamle skiljet mellom vest- og austnordisk.

Når det gjeld plasseringa av norsk innanfor skandinavisk, er det viktig å vere klar over at skjemaet først og fremst viser tilstanden i *talemålet*. Ser vi derimot på dei to norske *skriftmåla*, er det derimot klart at skjemaet er misvisande når det gjeld bokmålet, ettersom alle jo er klar over at dansk og bokmål er svært like i skrift (men derimot ikkje i tale).

Ved å kalle norsk allment (dvs. både nynorsk og bokmål) for nordskandinavisk har eg altså valt å sjå på talemålet som det primære, og eg har då vurdert dei draga som sameinar all norsk og svensk, som viktigare enn dei (vesentleg morfologiske og leksikalske) draga som er sams for bokmål og dansk.

I skjemaet nedanfor har eg "delt opp" norsken i nynorsk og bokmål. Dei loddrette strekane markerer her dei tre nordiske dialektkontinua, medan avstanden venstre/høgre skal gi eit grafisk bilet av kor mykje målformene skil seg frå kvarandre og kor langt dei har fjerna seg frå det sams opphavet, med dei mest arkaiske til venstre og dei mest moderne til høgre. Eg har også plassert nynorsk på éi linje saman med dei øynordiske måla (islandsk og færøysk) for å vise at desse tre måla har visse "vestnordiske" drag sams (gamle diftongar m.m.). Nynorsk er dessutan plassert mellom svensk og bokmål, fordi nynorsk stundom liknar mest på svensk (t.d. i visse grammatiske endingar) og i andre tilfelle mest på bokmål (t.d. i ordtilfang). At bokmål må ligge nærmast dansk, treng knapt noka grunning.

<u>arkaisk</u>			<u>moderne</u>		
<i>øynordisk</i>			<i>skandinavisk</i>		
islandsk	færøysk		<i>nordskand.</i>	<i>sørskand.</i>	
			nynorsk		
			svensk	bokmål	dansk

I resten av dette kapittelet skal vi sjå nærmare på ein del kriterium som kan brukast til å motivere inndelinga ovanfor. Når det gjeld underinndelinga innanfor skandinavisk, har eg valt å skilje den ut som eit eige hovudkapittel 6.

5.1 I vikingtida : Vestnordisk : austnordisk

Dialektskilnadene på dette stadiet er i det store og heile små. Av og til dreiar det seg om innovasjonar i vest, men innovasjonane er likevel større og viktigare i aust.

5.1.1. Vestnordiske innovasjonar

Det som særleg kan nemnast her, er ei noko sterkare gjennomføring av visse innovasjonar, som også finst i aust, men der ofte i langt mindre omfang.

Omlyd, særleg u-omlyd

I-omlyden (jf. Torp & Vikør 1996:37) er ein fellesgermansk innovasjon; i alle fall finst det spor av i-omlyd i alle moderne germanske språk (jf. eng. *man – men*, ty. *Mann – Männer*, no. *mann – menn*). U-omlyden er derimot særnordisk, men kan truleg i si tid ha vore fellesnordisk (jf. isl. *barn – börn*, da. *barn – børn*).²⁴

Både i- og u-omlyd ser likevel alltid ut til å ha spela ei mindre rolle i den austlege delen av det nordiske området. *I-omlyd i presens av sterke verb* finst det såleis praktisk tala ikkje spor etter i tekster frå svensk og dansk område. Dette skiljet viser seg framleis som ein motsetnad mellom moderne nordiske språk som islandsk, færøysk og nynorsk på den eine sida og bokmål, dansk og svensk på den andre; jf. t.d. isl./fær./nyn. *kemur/kjem*, *grefur/grevur/grev*, mot bokmål/dansk-/svensk *kommer, graver*.

U-omlyden (jf. Torp & Vikør 1996:37) er det svært få spor av i austnordisk (forma *børn* i dansk er faktisk nokså eineståande), derimot ein god del meir i norsk, og då sjølvsagt mest i nynorsk, t.d. *osp, stong, tong, trong* osv. jf. dansk *asp, stang, tang, trang*; islandsk derimot *ösp, stöng, töng, þröngr* (norr. *osp, stong, tóng, þróngr*). Når det heiter t.d. *stång, vång* og *trång* på svensk, så har ikkje dette noko å gjøre med u-omlyd; her er det i staden tale om ein *allmenn* overgang /a/->/o/ føre det gamle konsonantsambandet /ng/; jf. *lang, sprang* osv. = sv. *lång, språng*. Heller ikkje dansk *hånd* (= norr. *hond*) er u-omlyd; her er det overgang /a/->/o/ føre dei gamle konsonantsambanda /nd/ og /ld/; jf. *bånd, ånde, kold, holde* osv.

²⁴ Å kalle omlyd for ein innovasjon, kan vel derfor vere tvilsamt, m.a. fordi det vel i svært mange tilfelle er snakk om at ein eldre omlydsvokal kan ha forsvunne att, t.d. ved analogi. Når omlyd her likevel er omtala som ein innovasjon, er det ut frå det faktum at ein urnordisk vokal har blitt endra ved regressiv assimilasjon.

Regressiv assimilasjon av nasal + ustemd plosiv (jf. Torp & Vikør 1996:43) er meir utbreidd i vest enn i aust, jamvel om det finst døme på assimilasjon i all nordisk; jf. nordisk *drikka/drekka*, osv. mot eng. *drink*, ty. *trinken*, pret. *gikk/gekk* osv. jf. ty. *ging*. Døme på vestlege former med assimilasjon mot austlege former utan: Norr. *brattr, ekkja, sokkva, soppr, vetr* mot svensk *brant*, dansk/svensk *enke/änka, synke/sjunka, svamp, vinter*. Som ein ser, har moderne norsk dels austlege, dels vestlege former i desse døma.

5.1.2. Austnordiske innovasjonar

Omlyd er som nemnt sterkest gjennomført i vest. Den såkalla **brytinga** er derimot noko sterkare gjennomført i aust enn i vest, jf. Torp & Vikør 1996:39. Dette er bakgrunnen for moderne skilnader som svensk *jag, stjäla* og dansk *jeg, stjæle* mot nynorsk *eg, stèle*, islandsk *ég, stela* osv. Desse døma er likevel ikkje mange, og hovudregelen er at brytinga er likt gjennomført over heile det nordiske området; t.d. har ord som *hjelpe, sjeldan, jamn* bryting i alle nordiske mål (derimot ikkje i andre germanske språk; eng. *help, seldom, even*, ty. *helfen, selten, eben*). Når bryting likevel ofte blir nemnt som eit viktig austnordisk målmerke, kjem det truleg av at denne skilnaden kjem fram nettopp i ordet *eg*, som av opplagde grunnar ofte blir rekna som ein viktig språkleg "identitetsmarkør". Reint lingvistisk må ein likevel seie at ulik gjennomføring av bryting er eit nokså marginalt nordisk målmerke.

Monoftongering er derimot eit viktig "austnordisk" målmerke, som kjem fram i mange ord, ettersom dei gamle diftongane *ei, au, øy* er ganske frekvente. Dette er også dessutan ein heilt klar *innovasjon*, som ikkje i det heile eller berre i langt mindre omfang førekjem i vest. Til eldre – og vestnordisk – *ei, au, øy* svarar altså "austnordisk" *e* og *ø*; t.d. da./sv. *sten, høg/hök, ø/ö*, norsk *stein, hauk, øy*, islandsk *steinn, haukur, ey*.

Når ordet *austnordisk* her er sett i hermeteikn, er det for å markere at der som ein går til folkemåla, er monoftongeringa kanskje vel så mykje eit sørnordisk som austnordisk målmerke. Monoftongeringa har altså byrja i sør. Dette kjem vi attende til i neste hovudpunkt.

5.2 I høgmellomalderen: Nordnordisk : sørnordisk

I denne perioden skjer det ei mengd innovasjonar i Sørskandinavia, som ikkje i det heile eller berre i mindre grad slår gjennom lenger nord, og i all fall først langt seinare. Her er det altså ingen som helst tvil om kva det er for område som har dei fleste innovasjonane.

5. Inndeling av nordiske språk

Den historiske bakgrunnen for denne utviklinga er truleg nærleiken til dei ikkje-nordisk-talande grannane i sør. Kontakten over den dansk-tyske språkgrensa må alltid ha vore livlig; det ser ein ikkje minst av ei rekkje språkkontaktfenomen, som vi skal sjå nærmare på i kap. 8. Også monoftongeringa er eit tidleg vitnemål om det same.

Det er velkjent at at språket gjerne endrar seg raskare i område der det er mykje kontakt mellom folk med ulikt talemål. Dette er t.d. truleg grunnen til at talemålet i større byar gjerne er meir "moderne" enn målet i avstengde bygder, der folk i alle fall i eldre tider sjeldan hørte noko anna talamål enn den lokale dialekten.

For dette tidsrommet har eg valt å underbygge inndelinga med korte tekstdrag, der merksemda særleg skal rettast mot visse karakteristiske skilnader. For at det skal bli lettare å jamføre tekstane, er alle lempa etter norrøn normalortografi, slik at reint ortografiske (og derfor språkleg sett uinteressante) skilnader er fjerna (dvs. uinteressante dersom det ikkje er ortografien ein vil studere). Det einaste teiknet som ikkje finst i normalisert norrønt, er <ę>, som eg har brukt der originaltekstane har eit teikn som til vanleg gjerne blir attgjeve med <æ>. Som ein vil sjå, har normaliserte tekstar her i staden teiknet <ę> i trykktunge og <a> eller ingenting ("innskotsvokal") i trykklette stavingar. Sjå elles nærmare kommentar under pkt. 5 nedanfor.

Alle dei nordnordiske ikkje-islandske tekstane er dessutan normaliserte til norrønt, dvs. gammalislandsk. Dette er altså stort sett tale om ei *normalisering*, ikkje ei omsetjing. Normalisering vil seie at ein ikkje skifter ut heile ord og uttrykksmåtar, berre *ordformer*. Dette inneber at desse normaliserte versjonane kan innehalde ord og uttrykk som kanskje ikkje fanst i norrønt. Som regel har eg prøvd å setje inn dei "klassiske" formene i parentes.

Den sørnordiske (danske) teksten er derimot ikkje normalisert til norrønt, ettersom den språklege avstanden her er så stor at ei normalisering knapt er gjennomførbar (det blir i så fall heller ei friare omsetjing). Alle tekstane unntatt den islandske er dessutan omsette og kommenterte.

For nordnordisk har eg valt ut ikkje mindre enn tre ulike dialektar. Dette er gjort for å vise at det dialektgeografiske biletet alt i mellomalderen ikkje er så enkelt som ein kan få inntrykk av når ein bruker inndelinga aust-vest (i tillegg til nord-sør). Den dialekten som særleg skiplar denne inndelinga, er *gutnisk*, dvs. det gamle tale- og skriftmålet på øya Gotland, som trass i klare "austnordiske" drag også har mange målmerke ein elles plar rekne som vestnordiske.

5. Inndeling av nordiske språk

Tekstane er ikkje kommenterte, men ved å jamføre kvar av tekstane med den tilsvarande islandske normaliseringa, skulle det ikkje vere vanskeleg å finne døme på dei fenomena vi skal merke oss.

Dei målmerka vi skal fokusere på, er desse:

1. Bortfall av /h/ føre /l/, /n/ og /r/

Etter ca. 1200 er det berre islandsk som held på /h/ i denne stillinga. Ordformer som *hlaupa*, *hníga* og *hrósa* kan altså berre vere islandsk; i gammalnorsk på 1200-talet heitte det *laupa*, *níga* og *rósá*.

2. Samanfall av nominativ og akkusativ i demonstrativet *sá* (sá : þann)

Dette finst ikkje i islandsk og norsk, men i alle dei andre dialektane. Dette er da eit tidleg utslag av den tendensen til morfologisk forenkling som alt på denne tida har komme svært langt i sørnordisk (jf. kriterium 7 nedanfor i denne oppstillinga), og som seinare kjem til å breie seg over heile Skandinavia.

3. Manglande u-omlyd

Denne omlyden er mest konsekvent gjennomført i islandsk, mindre i norsk, og svært lite i dei andre dialektane. Ei form som *mannum* (med *a* føre *u* i neste stavning) kan altså ikkje vere islandsk (der heiter det alltid *mønnum*); derimot kan det vere kva som helst av dei andre måla.

4. Monoftongering

Dei gamle diftongane *ei*, *au*, *øy* står ved lag i islandsk, norsk og gutnisk, men er monoftongerte til /e:/ og /ø:/ i dansk og svensk.

Når ein likevel plar seie at monoftongeringa er eit austnordisk drag (jf. kap. 5.1.2), er det altså ei forenkling, som slett ikkje gjeld heile det svensk-språklege området. Framleis finn ein gamle diftongar i dei tradisjonelle dialektane ikkje berre på Gotland, men også i store delar av Nord-Sverige og i heile det svenskspråklege Finland. Derimot er monoftongeringa gjennomført i Mellom- og Sør-Sverige.

I utgangspunktet er nok derfor monoftongeringa ein *sørskandinavisk* innovasjon, som tidleg har spreidd seg nordover i Aust-Skandinavia, men utan nokon gong å nå grensene for det nordiske området i nord og aust.

Moftongeringa har truleg begynt utanfor det nordiske området, nemleg i gammalsaksisk, jf. norr. *steinn*, *auga*, glsaks. *stén*, *óga*. Monoftongeringa er dermed truleg eit språkkontakt-fenomen, dvs. ein innovasjon som har kryssa ei språkgrense (jf. kap. 8).

5. Inndeling av nordiske språk

5. Eldre trykklett /a/ -> /ɛ, æ/ og utvikling av innskotsvokal (svarabhakti)

I norrønt har ein opposisjon mellom 3 ulike vokalar i trykklette stavingar (mot 9 i trykktunge), dvs. /a/, /i/ og /u/. I unormaliserte norrøne tekster kan ein også møte *e* staden for *i* og *o* i staden for *u*, men denne skilnaden er ikkje fonemisk; det er berre snakk om dialektskilnader (nokre dialektar har *a, i, u* andre *a, e, o*), eller såkalla vokalharmoni (som vil seie at endevokalane *i/e* og *u/o* veksler avhengig av kvaliteten på rotvokalen i ordet). Det som er felles, er at ein i alle fall har ein motsetnad mellom 3 ulike vokalar i trykklette stavingar. Det same gjeld i prinsippet alle dei nordnordiske dialektane, men i svensk (og seinare også i norsk) kan eldre /a/ også vere attgjeven som <æ>. Dette teiknet blir likevel aldri brukt for eldre /i/ og /u/ i nordnordisk i denne perioden.

I dei islandske, norske og gutniske tekstane som er attgjevne her, førekjem i det heile aldri teiknet <æ> i trykklette stavingar. I den svenske teksten førekjem derimot <æ> både som såkalla innskotsvokal (dvs. ein vokal som kjem inn mellom konsonant og *r* i utlyd) og ofte for eldre /a/, men ikkje for eldre /i/ og /u/.

I tekstane nedanfor (dvs. den svenske og danske) har eg brukt teiknet <ɛ> i staden for <æ> i trykklette stavingar, og dessutan for norr. trykktung vokal som svarar til <e> i normalisert norrønt. Grunnen til at eg har valt <ɛ>, er den at teiknet <æ> som kjent står for lang /æ:/ i normaliserte tekstar, medan den lyden det her er tale om, opplagt må vere kort. Vi veit sjølv sagt ikkje nøyaktig kva for fonetisk verdi teiknet <ɛ> då skal representer, men mest sannsynleg er det vel kort [æ, ε].

6. Full reduksjon av trykklette vokalar

I den danske teksten er <æ> (som truleg blei uttala [ə]) den einaste vokalen i trykklette stavingar, og det gjeld allment i dansk på denne tida, bortsett frå såkalla austdansk, dvs. målet på Bornholm og i Skåne (+ Halland og Blekinge, som den gongen hørte politisk saman med resten av det som i dag er Danmark).

7. Vidtgående morfologisk reduksjon

Alle dei nordnordiske dialektane står på denne tida i store drag på det ein kan kalle det norrøne steget når det gjeld morfologi; dvs. 4 kasus i nominalbøyninga (substantiv, pronomen, adjektiv), person-, tal- og modusbøyning (indikativ/-konjunktiv) i verb osv. I sørnordisk (dansk) ser derimot morfologien ut til å vere sterkt redusert – kor mykje kan vere vanskeleg å seie; det har dessutan sikkert vore ein god del dialektskilnад innanfor det danske området – t.d. har sikkert meir av det norrøne systemet overlevd i såkalla austdansk (dvs. skånsk).

5. Inndeling av nordiske språk

Denne sterke *morfologiske* reduksjonen er det rimeleg å sjå i samanheng med den *fonologiske* reduksjonen av trykklette vokalar, ettersom ein god del morfologiske opposisjonar var knytt til ulike vokalkvalitetar.

Her følger ei tabellarisk oppstilling som viser desse dialektane etter stigande grad av "modernitet". Teiknet "+" i tabellen viser at fenomenet finst, teiknet "-" at det manglar.

	islandsk	norsk	gutnisk	svensk	dansk
1. Bortfall av /h/	-	+	+	+	+
2. Samanfall <i>sá : þann</i>	-	-	+	-/+	+
3. Manglande u-omlyd	-	-/+	+	+	+
4. Monoftongering	-	-	-	+	+
5. Innskotsvokal	-	-	-	+	+
6. Vokalreduksjon	-	-	-	-	+
7. Morfologisk reduksjon	-	-	-	-	+

5.2.1. Nordnordisk

5.2.1.1. Islandsk (= norrønt)

Frå Snorre-Edda²⁵

1 Þat er upphaf þessarar soga, at Baldr hinn góða dreymdi drauma stóra ok hættliga um líf sitt. En er hann sagði ásunum draumana, þá báru þeir saman ráð sín, ok var þat gert at beiða griða Baldri fyrir alls konar háska. Ok Frigg tók svardaga til þess at eira skyldi Baldri eldr ok vatn, járn ok alls konar malmr, 5 steinar, jorðin, viðirnir, sóttirnar, dýrin, fuglarnir, eitr, ormar.

En er þetta var gert ok vitat, þá var þat skemmtun Baldrs ok ásanna at hann skyldi standa upp á þingum en allir aðrir skyldu sumir skjóta á hann, sumir hoggva til, aðrir berja grjóti. En hvat sem at var gert, makaði hann ekki, ok þótti öllum mikill frami.

10 En er þetta sá Loki Laufeyjarson, þá líkaði honum illa er Baldr makaði ekki. Hann gekk til Fensalar til Friggjar ok brá sér í konu líki. Þá spyrr Frigg ef sú kona vissi hvat æsir hofðusk at á þinginu. Hon sagði at allir skutu at Baldri ok þat at hann makaði ekki. Þá mælti Frigg: "Eigi munu vápn eða viðir granda Baldri, eiða hefi ek þegit af öllum þeim." Þá spyrr konan: "Hafa allir hlutir eiða unnit at eira

---

²⁵ Denne teksten med omsetjing finst i Haugen 1994:70-71 og er kommentert i Torp 1995:40-42.

15 Baldri?" Þá svarar Frigg: "Vex viðarteinungr einn fyrir vestan Valhöll. Sá er mistilteinn kallaðr. Sá þótti mér ungr at krefja eiðsins." Því næst hvarf konan á braut.

En Loki tók mistiltein ok sleit upp ok gekk til þings. En Höðr stoð útarliga í mannhringinum, því at hann var blindr. Þá mælti Loki við hann: "Hví skýtr þú 20 ekki at Baldri?" Hann svarar: "Því at ek sé eigi hvar Baldr er, ok þat annat at ek em vápnlauss." Þá mælti Loki: "Gerðu þó í líking annarra manna ok veit Baldri sómd sem aðrir menn. Ek mun vísa þér til hvar hann stendr. Skjót at honum vendi þessum."

Höðr tók mistiltein ok skaut at Baldri at tilvísun Loka. Flaug skotit í 25 gegnum Baldr ok fell hann dauðr til jarðar. Ok hefir þat mest óhapp verit unnit með goðum ok mónum.

5.2.1.2. Norsk

Frå Konungs skuggsjá (ca. 1275)

1 Sá maðr er kaupmaðr skal vera, þá verðr hann leggja sik í margan lífsháska, stundum í hafe en stundum í heiðnum löndum en næsta jamnan með ókunnum þjóðum; ok þarf maðr jafnan leiða athuga at hann sé þar vel sem þá er hann staddir. Nú þarf hann í hafi mikenn oflétteik ok raustleik. En ef þú ert 5 staddir í kaupstaðum, eða hvar sem þú ert, þá ger þek siðsaman ok léttlátan; þat gørir mann vinsælan við alla góða menn.

Ven þú þek árvakran um morna ok gakk þegar fyst til kirkju, þar sem þér þykkir bæzt fallit at lýða tíðum, ok lýð þar allum dagtíðum ok messso þegar eptir óttosong ok bið þá meðan firir þér með salnum þínum ok þeim bónum er 10 þú kant.

Normalisert til islandsk

1 Sá maðr er kaupmaðr skal vera, þá verðr hann leggja sik í margan lífsháska, stundum í hafi en stundum í heiðnum löndum en næsta jafnan með ókunnum þjóðum; ok þarf maðr jafnan leiða athuga at hann sé þar vel sem þá er hann staddir. Nú þarf hann í hafi mikinn oflétteik ok hraustleik. En ef þú ert 5 staddir í kaupstöðum, eða hvar sem þú ert, þá ger þik siðsaman ok léttlátan; þat gørir mann vinsælan við alla góða menn.

Ven þú þik árvakran um morgna ok gakk þegar fyrst til kirkju, þar sem þér þykkir bezt fallit at hlýða tíðum, ok hlýð þar öllum dagtíðum ok messu þegar eptir óttusong ok bið þá meðan fyrir þér með sölmum þínum ok þeim bónum er 10 þú kant.

Omsetjing:

Den mann som kjøpmann skal vere, då må han leggje seg i mang ein livsfare, stundom i (= på) havet og stundom i heidne land og mest jamleg med (= hos) ukjende folkeslag, og ein må jamt leide åtgaum (= leggje vinn på) at han skal vere der vel (= at han oppfører seg skikkeleg) som då er han stadd (= der han oppheld seg). No treng han på havet mykjen ovittleik (raskleik) og raustleik (mot). Men om du er stadd (= oppheld deg) i kjøpstader (= handelsplassar) eller kvar som du er, då gjer deg sedsam (= ver anstendig) og lettlat (gladlynd), det gjer mannen (= eit menneske) vensæl (= godt lika) med (= av) alle gode menn.

Ven du deg årvak (= ven deg til å stå tidleg opp) om morgenane og gå straks først til kyrkje, der som deg synest best falle å lyde tidebøner (= der du synest det høver best å lyde på gudstenesta), og lyd der (på) alle dagtidene (messene om dagen) og messa straks etter ottesongen (óttusöng = morgonmesse) og bed då samtidig for deg med salmane dine og dei bøner som du kan.

5.2.1.3. Svensk**Frå Den eldre vestgøtalova (ca. 1250) (frå *Tjuvebolken*)**

1 Bónde skal eis rannsak synje, en hann er sjalver hémé. Hann skal upp látē sín innvistérhús, þet er kornskjemmé ok matskjemmé ok symnskjemmé. Pé þrý eru innvistarhús. En annur hús, bæði laða ok náthús, þet héter úthús, þó at lás sé firi.

5 Nú skal bónde hús upp látē. Nú skal bónde þenn síns havir misst, ok annar með hanum inn gangé, þenn er þér tróe báðir. Báðir skulu þér ivirlósir være ok lésgjurðir ok barföttir, bundit bróker við knæ, ok svá inn gangé. Þér skulu lété í þém húsum. Hittir sitt inni undir lás ok lykki, er þet hult halmi, þá er sá þjúver at. Þá skal þjúv takę, þém saklást, firi þý at hann er sander þjúver, ok
10 hvargin gitę hann þérre sak með lagum rundit.

Normalisert til islandsk

1 Bóndi skal eigi rannsaks synja, ef hann er sjalfr heima. Hann skal upp láta sín innvistarhús, þat er kornskemma ok matskemma ok svefnkemma. Þau þrjú eru innvistarhús. En önnur hús, bæði hlaða ok nauthús, þat heitir úthús, þó at lás sé fyrir.

5 Nú skal bóndi hús upp láta. Nú skal bóndi sá síns hefir misst, ok annarr með honum inn ganga, sá er þeir trúa báðir. Báðir skulu þeir yfirlausir vera ok lausgyrðir ok berföttir, bundit brókr við kné, ok svá inn ganga. Þeir skulu leita í

þeim húsum. Hittir sitt inni undir lás ok ?lykki²⁶, er þat hult halmi, þá er sá þjófr at. Þá skal þjóf taka, þeim saklaust, fyrir því at hann er sannr þjófr, ok 10 hvergi getr hann þeiri sok með lögum hrundit.

Omsetjing:

Ein bonde skal ikkje rannsaking nekte, om han er sjølv heime. Han skal opp late (= opne) sine innvisthus (= opphaldsromma), det er kornkammeret og matkammeret og svevnkammeret (soverommet). Dei tre er innvisthus (= opphaldsrom). Men andre hus, både løe og nauthus (= fjøs), det heiter uthus, jamvel om lås er føre (= dei er låste).

No skal bonden hus opp late (opne husa). No skal bonde den sitt har mist (= den bonden som har mista sitt, dvs. den som har blitt fråstole noko) og ein annan med han inn gå, den som dei trur begge (= ein som dei begge stolar på). Begge skal dei overlause vere og lausgjorda (= utan kappe og med laust belte) og berrføtte, og brökene (= buksene) bundne ved knea, og såleis (skal dei) inn gå. Dei skal leite i dei husa. Finn (han, dvs. den "bestolne") sitt (dvs. tjuvegodset) under lås og lukke, er det hult (= gøynt) med halm, då er den tjuv åt (= då har bonden stoled det). Då skal ein ta tjoven, saklaust for dei (dvs. dei har frie hender til å arrestere han), fordi at han er sann tjuv, og på ingen måte kan han avvise det klagemålet med lover.

5.2.1.4. Gutnisk

Frå Gutasaga (handskrift frå ca. 1350)

1 Gutland hitti fyrsti maðr þann sum Þjelvar hít. Þá var Gutland só elvist at þet dagum sank ok nátum var uppi. En þann maðr kvam fyrsti eldi á land, ok síðan sank þet aldri. Þissi Þjelvar hafði ann sun sum hít Hafði. En Hafða kuna hít Hvítastjerna; þaun tú byggðu fyrsti á Gutlandi. Fyrstu nát
 5 sum þaun saman sváfu, þá droymdi henni draumbr, só sum þrír ormar várin slungnir saman í barmi hennar, ok þýtti henni sum þair skriðin ýr barmi hennar. Þinna draum segði hán firi Hafða, bónða sínum; hann rjað draum þinna só: "Allt ir baugum bundit; bóland al þitta varða, ok fáum þría syni aiga." Þaim gaf hann namn allum ófýdum: "Guti al Gutland aiga, Graipr al
 10 annar haita ok Gunfjaun þriði." Þair skiptu síðan Gutlandi í þría þriðjunga só at Graipr, þann elzti, laut norðasta þriðjung ok Goti miðalþriðjung, en Gunfjaun, þann yngsti, laut sunnarsta.

²⁶ Ukjent ord i norrønt.

Normalisert til islandsk

1 Gotland hitti [= fann] fyrstr maðr sá sem Þjalfarr hét. Þá var Gotland só ?elvist²⁷ at þat dögum sokk ok nóttum var uppi. En sá maðr kom fyrstr eldi á land, ok síðan sokk þat aldri. Þessi Þjalfarr hafði [= átti] einn son sem hét Hafði. En Hafða kona hét Hvítastjarna; þau tvau byggðu fyrst á Gotlandi. Fyrstu nótt 5 sem þau saman sváfu, þá dreymdi hana draum, só sem þrír ormar væri slungnir saman í barmi hennar, ok þótti henni sem þeir skriði ór barmi hennar. Þenna draum sagði hon fyrir Hafða, bónda sínum; hann réð draum þenna só: "Allt er baugum bundit; búland skal þetta verða, ok fám [= munum] þrjá syni eiga." Þeim gaf hann nafn öllum ófóddum: "Goti skal Gotland eiga, Greipr skal 10 annarr heita ok Gunnfjón þriði." Þeir skiptu síðan Gotlandi í þrjá þriðjunga só: at Greipr, sá elzti, hlaut norðasta þriðjung ok Goti meðalþriðjung, en Gunnfjón, sá yngsti, hlaut sunnarsta.

Omsetjing:

Gotland hitte (= fann) (som) første mann (= først) den som het Tjelvar. Då var Gotland så laga at det om dagane sokk og om nettene var oppe (= var under vatn om dagen og over vatn om natta). Men den mannen kom som den første med eld til landet, og sidan sokk det aldri. Denne Tjelvar hadde ein son som het Havde. Og Havdes kone het Kvitestjerna; dei to bygde (= budde) (som dei) første på Gotland. Den første natta som dei saman sov, då drøynde ho ein draum, (som var) så som tre ormar var slynga saman i barmen hennar, og ho tykte som om dei skreid (= kraup) or barmen hennar. Denne draumen sa (= fortalte) ho for (= til) Havde, (hus-)bonden sin; han tydde draum denne så (= denne draumen slik): Alt er bunde med ringar; buland (= bygd land) skal dette bli, og får tre søner eige (= vi skal få tre søner). Dei gav han namn alle ufødde (= han gav dei alle namn før dei var fødde): "Gote skal Gotland eige, Greip skal den andre heite og Gunnfjon den tredje." Dei skifte (= delte) sidan Gotland i tre tridjungar (= tre-delar), slik at Greip, den eldste, fekk den nordlegaste tridjungen, Gote medaltridjungen (= den midtre tredelen) og Gunnfjon, den yngste, fekk den sørlegaste.

5.2.2. Sørnordisk = dansk

Frå Eriks sjællandske lov (handskrift frå ca. 1300)

²⁷ Ukjent ord i norrønt.

Um vrak i fjarðe

Æn kummer í fjarð sum Róskildefjarð ellers andre slík fjarðe at þér vraks nokot frán énþý ok til annær, ellers frán ét hérð oc til annæt, þá má þet ekki vrak varðe, ellers þó í þet sund, er ei er mérē en ukę sjó mellum, þá má þet ok ekki vrak hétte. Æn er þet mérē en ukę sjó, þá er þet bætre hinum er skipit á, at han givé unningelog foré ok také sit skip hélt ok haldir, ok umbuðsman havér þer gómslē á, en þér er engin gómez á, ok annær man skal þet up hugge.

Omsetjing til moderne dansk

Om vrag i fjord

Men kommer (= forekommer, sker) i (en) fjord som Roskildefjord eller andre slige fjorde at der vrages (= driver) noget fra en by til en anden eller fra et herred til et andet, da må det ikke vrag vorde (dvs. "sjåast på som eit vrak") eller også i det (= et sådant) sund, der ej er mere end en sømil²⁸ imellem, da må det også ikke vrag hedde. Men er der mere end en sømil, da er det bedre (for) hin (= den) der skibet ejer, at han giver bjergningsløn for og tager sit skib helt og holdent (= uskadt), og en ombudsmand har der gemesl på (= en embedsmand tager vare på det), end (at) der er ingen gemme på (= intet tilsyn med), og en anden mand skal det op hugge.

5.3 I dag: Øynordisk : skandinavisk²⁹

Det klaraste skiljet mellom dei nordiske språka i dag går mellom islandsk og færøysk på den eine sida og skandinavisk på den andre. Som nemnt er alle desse tre områda i dag å rekne for separate dialektkontinuum, dvs. område med klart skilde språk. Det er derfor heller ikkje utan vidare opplagt at ei primær todeling er det rette; ei tredeling kunne kanskje vore like naturleg. Ja, somme ville kanskje jamvel meine at færøysk på visse punkt (m.a. syntaktisk) ligg nærmare

²⁸ ukæ sjø = norr. vika sjóvar, ordrett: "ei veke sjø"; dvs. eit roskifte = den strekninga ein rodde før ein veksla rorskarar (vika er etymologisk i slekt med verbet å veksle).

²⁹ Det som her er kalla skandinavisk rett og slett, blir i ein del andre framstillingar kalla fastlandsskandinavisk eller kontinentalskandinavisk; særleg på andre språk (t.d. engelsk *Mainland Scandinavian*, tysk *Kontinentalskandinavisch*). (Skandinavisk blir då brukt synonymt med det som her er kalla nordisk.)

Denne terminologien synest eg er uheldig, ettersom "Kontinentet" i vanleg språkbruk gjerne blir brukt om Europa sør for den skandinaviske halvøya, og termen "kontinental-skandinavisk" kunne dermed høyst ut som eit anna ord for *dansk*, noko som slett ikkje er meiningsa. Eg meiner derfor skandinavisk er den termen som er mest høveleg som sam-nemning for dansk, norsk og svensk.

5. Inndeling av nordiske språk

sørvestnorsk enn islandsk, og at ei todeling med islandsk på den eine sida mot færøysk og skandinavisk på den andre ville vore rimelegare.

Når eg likevel har valt å rekne færøysk som nærmare i slekt med islandsk enn med skandinavisk, har det fleire grunnar. Dersom ein held seg til dei nordiske standardmåla, skil færøysk og islandsk seg klart ut morfologisk ved at dei har halde på kasusbøyning i substantiv og adjektiv og på person- og talbøyning i verb. Språkpolitisk skil dei færøyske og islandske språksamfunna seg også ut ved å drive ein langt meir aktiv purisme enn ein gjer i Skandinavia. Dette gjer at dei i dag også leksikalsk har meir til felles enn dei kanskje ville hatt utan ein slik politikk. Om ein ser på skriftspråket, har færøysk også ein etymologiserande ortografi som gjer at likskapen med islandsk blir endå langt tydelegare enn han er i taalemålet. Begge språka har også ein del grafiske særdrag (m.a. teiknet ð + vokalar med aksentteikn) som skil dei klart frå skandinavisk.

Eg trur derfor det svarar godt til den vanlege oppfatninga også hos færøyingane sjølve at islendingane er dei nærmaste grannane deira språkleg, og det er også frå islandsk dei først og fremst hentar inspirasjon når dei skal dyrke sitt eige mål.

Det er truleg ei vanleg oppfatning her i landet at islandsk og færøysk er framandspråk for oss fordi dei har så innvikla bøyningssystem, som vi nett var inne på. Dette trur eg ikke stemmer. La oss som illustrasjon sjå på nokre enkle islandske setningar:

- A. Konan talaði viðmanninn sinn um bílinn.
/ko:nan ta:laðI vi:ð man:nIn sIn Ym bi:lin/
Kona tala ved (el. med) mannen sin om bilen.
- B. Kerlingin mætti tröllinu á fjallinu.
/kjerdlingjIn maiht:I tröndlInY au fjadlInY/
Kjerringa møtte trolltet på fjellet.
- C. Sjónvarpið bilaði þegar ég var að horfa á fréttirnar.
/sjou:nvarpið bl:laðI þe:yar je:y va:r að horva au frjæht:irdnar/
Fjernsynet gjekk sundt medan eg såg på nyheitene.

Etter mi mening vil dei fleste nordmenn som ikke har lært islandsk, kunne forstå A utan vidare, medan både B og C vil vere uforståelege. Derimot er ikke den språklege bakgrunnen for problema den same i B og C.

I B er nemleg orda på islandsk og norsk dei same reint etymologisk: *kerlingin* svarar nøyaktig til *kjerringa*, *mætti* til *møtte* osv. Når den islandske setninga likevel (truleg) vil vere uforståeleg for nordmenn flest, kjem det av at den reint lydlege utviklinga i islandsk og norsk er så ulik i desse orda.³⁰

I C er derimot sjølve *orda* heilt andre enn på norsk; her er det altså slett ikkje dei fonologiske og endå mindre dei morfologiske skilnadene som er årsak til problema – verken B eller C hadde blitt noko særleg lettare å forstå for ein nordmann om t.d. alle substantiva hadde stått i nominativ – og A hadde jamvel blitt vanskelegare (*manninn* -> *maðurinn* /ma:ðYrIn/, *bíllinn* -> *bíllinn* /bidlIn/).

Desse døma viser altså at det først og fremst er fonologiske og leksikalske skilnader som skaper språkleg avstand (og dermed forståingsproblem) mellom øynordisk (her representert ved islandsk) og skandinavisk (representert ved norsk). Syntaktiske skilnader er truleg også viktigare enn morfologiske; jf. den islandske verbkonstruksjonen i C: "eg var að horfa á", som svarar semantisk heilt (og morfologisk langt på veg) til den engelske konstruksjonen "I was watching", medan norsk berre bruker vanleg preteritum.

Det er ikkje lett å forklare korfor øynordisk og skandinavisk er blitt så ulike som dei er reint *fonologisk*, ut over det klare faktum at det har vore minimal kontakt mellom desse språksamfunna i mange hundre år. Dermed er det heller ikkje uventa at det skjer ulike innovasjonar innanfor kvar av gruppene.

Når det gjeld ein del av dei *leksikalske* skilnadene, kan ein derimot peike på heilt konkrete sosiolinguistiske forhold. Frå og med 1200-talet og i fleire hundreår frametter var dei nordtyske kjøpmennene, *hanseatane*, ein viktig maktfaktor i store delar av Skandinavia. Dei dreiv først og fremst handel, men nærværet deira fekk også viktige språklege konsekvensar. I alle former for skandinavisk – både standardmål og dialektar – er ein stor del av ordtilfanget historisk sett "hanseatisk" – dvs. nedertysk. Det er sjølv sagt ikkje lett å seie kor stor prosent av det totale ordtilfanget desse orda utgjer – det vil dessutan sikkert variere ein god del alt etter emne og sjanger. Men fleire forskrarar opererer med prosenttal på mellom 30 og 40 for ordtilfanget i skandinavisk daglegtale.³¹

Mange meiner dessutan at språkkontakten med nedertysk er eit hovudmoment også når det gjeld andre viktige endringar i skandinavisk i sein-

³⁰ Sørvestlendingar som seier t.d. *fjedl* og *baot* vil sjølv sagt ha ein føremon her. Men også dei ville få problem med verbformen /mai^ht:l/.

³¹ Jf. Sandøy 1997:37. I fagspråk er det rimeleg at prosenten av nedertyske ord er lågare, medan det totale innslaget av importord er større, fordi det førekjem fleire "lærde" ord av latinsk og gresk opphav (i ny tid ofta formidla via engelsk).

mellomalderen. Stikkord her kan vere vokalreduksjon i trykklette stavingar og morfologisk reduksjon (jf. kap. 5.2, pkt. 6 og 7). Jahr 1998 gir eit kortfatta oversyn over den nyare forskinga kring tilhøvet mellom nedertysk og skandinavisk.

Etter mitt syn er dette enorme innslaget av nedertysk i skandinavisk den viktigaste grunnen til at øynordisk – og spesielt då islandsk – er eit totalt framandt mål for skandinavar. Den nedertyske påverknaden nådde nemleg aldri i særleg stor folkemålet på Island – i den grad islandsk t.d. på 16-1700-talet var tyskpåverka, var det i stor mon eit skriftspråksfenomen hos embetsfolk som også ofte skreiv dansk og overførte sine skriftlege språkvanar derfrå. Men då den islandske purismen vakna for alvor på 1800-talet, blei den gammalislandske munnleg prega "sagastilen" det nye idealet, og dermed forsvann den danskprega stilens med alle dei dansk-tyske glosene frå islandsk skriftspråk att. I færøysk har derimot dei danske (og nedertyske) orda i langt sterkare grad enn på islandsk gått inn i daglegtalen i alle samfunnslag, og dermed må den færøyske purismen stri med mange av dei same problema som vi kjenner frå nynorsk.³²

5.3.1. Øynordisk – allment

Det som først og fremst karakteriserer øynordisk i høve til skandinavisk, er konservativisme. Dette gjeld først og fremst morfologisk og syntaktisk, og det gjeld i særleg grad islandsk. På desse områda kan ein seie at islandsk framleis representerer langt på veg den same strukturen som norrønt (=gammalislandske), medan færøysk liknar på mellomnorsk.

Grunnen til at desse øymåla er så konservative, har utan tvil samanheng med geografisk og dermed sosial isolasjon. Vi ser nemleg også i Skandinavia at t.d. isolerte innlandsbygder (som øvre Setesdal i vårt land og øvre Dalarna i Sverige) har halde mykje betre på gamle særdrag enn talemålet i område med meir språkkontakt, t.d. i større byar.

5.3.1.1. Grafiske særmerke for øynordisk

Spesielle grafem som er brukte i begge dei øynordiske språka: ð + aksentuerte vokalar (á, í, ó, ú, ý, islandsk også é).

Fonologisk har dei fleste av desse grafema ulike verdiar i dei to måla. Dei aksentuerte vokalane står i mange tilfelle for diftongar (t.d. *mál* = isl. /maul/, fær. /moal/, særleg på færøysk, t.d. isl./fær. *bíta* = isl. /bi:ta/, mot fær. /buita/).

---

³² Jf. Poulsen 1985:46ff.

5. Inndeling av nordiske språk

Teiknet *ð* svarar regelmessig til [ð] i islandsk, medan denne lyden ikkje i det heile finst i færøysk, og *ð* er dermed ein prinsipielt "stum" konsonant i færøysk (jf. såkalla stum *d* i norske ord som *god* og *blid*). Skrifthistorisk er *ð* ein vanleg latinsk *d* med ein tverrstrek.

Eit spesielt *islandsk* teikn er *þ*, som står for lyden [þ] (= IPA [θ]). Teiknet *þ* blir i dag berre brukt i islandsk, men opphavleg er det eit runeteikn som angel-saksarane først tok i bruk som latinsk bokstavteikn. Dette teiknet er det ikkje bruk for i færøysk, fordi fonemet *þ* der har falle saman med /t/ eller /h/: norr./isl. *þing, þú, þetta* > fær. *ting, tú, hetta*.

Ulikt færøysk bruker islandsk også bokstavteikna *ö* og *x*, der færøysk har *ø* og *ks*, t.d. *barn – börn/børn, lax/laks*.

Ortografisk kan ein merke seg at islandsk framleis bruker *f* som teikn både for /f/ (i framlyd) og /v/ (i inn- og utlyd); t.d. *fara, hafa, haf* (= /fa:ra/, /ha:va/, /ha:v/), mot fær. *fara, hava, hav*.

Importord blir stort sett omstava etter heimlege reglar i islandsk; t.d. *bill, rómantík, jeppi, sjoppa, stæll, gæi* (= *bil, romantikk, eng. jeep, shop, style, guy*). Islandsk er elles kjent for å praktisere ein streng purisme, slik at frekvensen av slike ord i islandsk er vesentleg lågare enn i andre nordiske språk (jf. kap. 5.3.2.2).

Om tilhøvet mellom skrift og uttale, sjå nedanfor under kvart av måla.

5.3.1.2. Fonologi

Dette er den delen av språksystemet som har endra seg mest både i islandsk og færøysk, men også fonologisk er desse språka meir konservative enn skandinavisk, og igjen gjeld dette særleg islandsk.

Denne konservatismen viste seg også i høgmellomalderen, der konsonantsambanda *hl*, *hn* og *hr* alt den gongen var eit særmerke for islandsk (jf. kap. 5.1, pkt. 1), slik dei framleis er det. Islandsk er også det einaste nordiske språket som har halde oppe motsetnaden mellom /θ/ og /t/; t.d. norr./isl. *þak* (=tak (på hus)) : *tak* (= tak, grep).

Ein innovasjon som pregar både islandsk og (særleg) færøysk, er mykje *diftongering av gamle lange vokalar*, noko som har gjort at gamle lange og korte vokalar framleis er haldne skarpt frå kvarandre, trass i at kvantitetsonlegginga

5. Inndeling av nordiske språk

er gjennomført (jf. Torp & Vikør 1996:52ff)³³ Slik diftongering finst det også mykje av i skandinaviske dialektar, men derimot ikkje i dei skandinaviske standardmåla. Diftongering av gamle lang vokalar blir dermed på standardmålsplan ein viktig skilnad mellom øynordisk og skandinavisk.³⁴

Diftongeringa er mest gjennomført i færøysk – der er jamvel ein del av dei gamle *korte* vokalane diftongerte – og den fonetiske utviklinga er også ofte ulik i dei to måla:

NORRØNT	ISLANDSK	FÆRØYSK
sól /so:l/	sól /sou:l/	sól /soul/
mál /mɔ:l/	mál /mau:l/	mál /mœal/
bíta /bi:ta/	bíta /bi:ta/	bíta /buita/

Eit anna sams utviklingsdrag er samanfall av gammal /i/ og /y/ og av /i:/ og /y:/, men samanfallsprodukta er ikkje dei same:

NORRØNT	ISLANDSK	FÆRØYSK
bil /bil/ (N)	bil /blɪ:l/	bil /bi:l/
byl /byl/ (M akk.)	byl /blɪ:l/	byl /bi:l/
sína /si:na/ (= sine)	sína /si:na/	sína /suina/
sýna /sy:na/ (= syne)	sýna /si:na/	sýna /suina/

Ettersom både *i* og *y* framleis blir brukte i skrift, er skiljet *i* : *y* og *i* : *ý* (og tilsvarende med diftongane *ei* : *ey* på islandsk og (dialektalt) *ei* : *oy* på færøysk) ein viktig skilnad mellom skrift og uttale, og dermed eit ikkje lite problem for rettskrivingsopplæringa.

Eit anna særdrag som er sams for islandsk og færøysk og samstundes skil dei frå dei fleste (men ikkje alle!) andre former av germanske språk, er utviklinga av /rl/ og /ll/ til /dl/ og av /rn/ og /nn/ til /dn/ (=differensiasjon og segmentasjon); t.d. norr. *karl, kalla, horn, steinn* > isl. /kadl/, /kadla/, /hodn/, /steidn/. Denne utviklinga finst elles (i alle fall i vår del av verda) berre på Sørvestlandet (jf. Helleland & Papazian 1981:55 og Sandøy 1996:173-75, Skjekkeland 1997:88 og 116ff).

³³ Som i mange vestnorske dialektar kan også gamle lange og korte vokalar vere skilde ved at dei har utvikla seg til kvalitativt ulike monoftongar; jf. norr. *bit*, n. /bit/ : *bít*, imp. /bi:t/ = nyislandsk /bl:t/ : /bi:t/ (jf. Torp & Vikør 1996:59f).

³⁴ I germanske språk utanfor nordisk er derimot diftongering av gamle lange vokalar vanleg både i tysk, nederlandsksk og engelsk; jf. t.d. tysk *beissen*, *Haus* (/baɪsn̩/, /haus/), nederlandsksk *bijten*, *huis* (/beite/, /høys/), engelsk *bite*, *house* (/bait/, /haus/).

Desse påfallande parallelutviklingane har språkfolk undra seg over, utan at ein vel kan seie at nokon har kunna gi eit heilt overtydande svar. Det som gjer desse samsvara spesielt spennande, er det at vi veit frå historiske kjelder (m.a. den islandske *Landnámaþóð*) at ein svært stor del av nybyggjarane i alle fall på Island kom nettopp frå det området på Vestlandet der desse konsonantutviklingane finst (+ dittongen /au/ < norr. á; dvs. området Hardanger-Voss-Sogn). Ettersom desse utviklingane heilt sikkert ikkje fanst i den gamle sørvestlandsken dei hadde med seg ved utvandringa (i så fall ville det utan tvil ha sett spor etter seg i dei norrøne skriftene), må dette vere seinare innovasjonar. Spørsmålet er så om parallelutviklinga kan komme av språkkontakt, slik ein oftast vil rekne med i slike tilfelle (jf. Chapman 1962, som drøfter dette inngående).

Det som gjer språkkontakt mindre truleg i dette tilfellet, er rett og slett det at ein ikkje trur det kan ha vore særleg mykje kontakt mellom desse områda etter utvandringa. Det ein då står att med som forklaring eller snarare ein hypotese som aldri vil kunne provast, er at den gamle sørvestlandsken må ha hatt "frø" i seg til nettopp den slags utviklingar, som først "spirte" mange hundre år seinare. Jf. Sandøy 1996:173-75.

5.3.2. Islandsk

Islandsk kan som nemnt framleis seiast å stå på det norrøne steget morfologisk og syntaktisk. Det inneber altså at ein har 4 kasus i nominalbøyninga og full kongruensbøyning i person og tal av verb, pluss full konjunktivbøyning. Syntaktisk har ein også framleis upersonlege konstruksjonar av typen *mér sýnist það* (= eg synest det; ordrett: "meg synest det"), *mig langar í mat* (= eg har lyst på mat). Denne typen kan jamvel vere ekspansiv; *ég hlakka til jólanna* (= eg gler meg til jul) er den tradisjonelle konstruksjonen (med nominativssubjekt og verbalet i 1. person), men i moderne taalemål heiter det ofte *mér hlakkar til jólanna* (med dativ, og verbet i 3. person).

5.3.2.1. Skrift- og taalemål

Islandsk har vore i samanhengande bruk som skriftmål frå mellomalderen. Island fekk sitt første boktrykkeri i 1530-åra – her i landet fekk vi ikkje noko eige trykkeri før i 1643 – i Norge kunne ein jo bruke dei same bøkene som i Danmark.

Alle er sjølv sagt samde om at islandsk er ekstremt konservativt når det gjeld morfologi og syntaks. Derimot er det mange som meiner at visse skandinaviske dialektar er vel så konservative som islandsk når det gjeld fonologi. Når skriftleg islandsk liknar så sterkt på norrønt, meiner somme det berre er på grunn av ein konservativ ortografi, som viser dårleg korleis den verkelege uttalen er. Dette meiner eg botnar i eit altfor snevert syn på kva samsvar mellom skrift og uttale vil seie for dei som skal bruke eit skriftspråk.

5. Inndeling av nordiske språk

Den moderne islandske standardortografien er i stor mon eit filologprodukt frå 1800-talet. Islandsk ortografi har også blitt revidert fleire gonger på 1900-talet, seinast i 1974 då bokstaven z blei fjerna, noko som førte til at t.d. superlativ *bezt* blei endra til *best*, og supinum *fundizt* til *fundist*. Dette var ei heilt klar ortofon reform; z blei alltid uttala som /s/.

Slik islandsk skriftmål står fram i dag, er den reint grafiske avstanden til norrønt likevel svært liten. Dei skilnadene ein legg mest merke til, er truleg desse:

NORRØNT	MODERNE ISLANDSK
1. ó el. œ : æ fátr el. fætr : grætr (pl. subst. : pres. v.)	$\alpha = \alpha$ <i>fætur</i> = <i>grætur</i>
2. ø : ø hoggva : sökkva	$\ddot{o} = \ddot{o}$ <i>hoggva</i> = <i>sökkva</i>
3. konsonant +r hestr	konsonant+u+r <i>hestur</i>
4. trykklett vokal + t, k húsit, þat, mik	trykklett vokal + ð, g [v] <i>húsið, það, mig</i>

1 og 2 er døme på fonemsamanfall som ortografien har teke omsyn til (i motsettning til samanfallet av lang og kort *i* og *y*; jf. ovanfor). 3 er den velkjende inn-skotsvokalen (= svarabhakti; jf. Helleland & Papazian 1981:23 og Skjekkeland 1997:84-86), som i islandsk (og færøysk og delar av sørvestlandsks) er *u*. 4 kan sjåast på som første steget av den utviklinga som i færøysk og det meste av nordskandinavisk har ført til bortfall av *t* og ofte også *g* i trykklett stilling; jf. norsk *huset*, *det* /hu:se/, /de:/; *meg* /me:g/, /mei/, /me:/ osv.

Ut frå det som no er sagt, kunne ein kanskje vente at avstanden mellom skrift og tale i moderne islandsk var stor, men det er faktisk ikkje tilfellet.³⁵ Dette er særleg tydeleg ved vokalane, der det ut frå ei "naiv" norsk oppfatning nok verkar som om avstanden måtte vere stor. Når dette altså ikkje er slik, kjem det av at vokalutviklinga har vore svært regelmessig, slik at skriftbiletet langt på veg svarar systematisk til moderne islandsk uttale, trass i store fonetiske endringar – det viktigste unntaket er det nemnde samanfallet av *i* og *y*.

For samsvaret mellom skrift og uttale spelar det altså lita rolle at *mál* og *sól* blir uttala /maul/ og /soul/ (og ikkje /mɔ:l/ og /so:l/ som i norrønt); bokstav-

³⁵ Eg er altså djupt usamdi i denne utsegna: "Frånvaron av överensstämmelse mellom skrift och uttal är i nyisländska snarast större än i engelskan." (Lindroth 1942:34).

ane *á* og *ó* heiter i dag nemleg /au/ og /ou!/ Dette kan jamførast med at når ein skal stave t.d. *night* "ortofont" på engelsk (slik det av og til blir gjort), så skriv ein *nite* (og ikkje t.d. *nait!*) – bokstaven *i* heiter nemleg /ai/.

Ved konsonantane er det særleg viktig å leggje merke til at fenomenet "stumme konsonantar" som er så velkjent både i skandinavisk og mange andre språk (medrekna færøysk!) praktisk tala ikkje eksisterer i det heile på islandsk; der blir som regel alle konsonantar uttala på ein eller annan måte.³⁶ Ord som *hjálpa*, *gjarna*, *djúpur*, *ljós* osv. blir altså uttala "som dei står". I andre tilfelle er ikkje skrivemåten ortofon, men er likevel i ein viss forstand regelmessig i høve til uttalen; det gjeld t.d. *ll* og *rr* som i dei aller fleste tilfelle blir uttala /dl/ og /(r)dn/ (t.d. *kalla* /kadla/ og *horn* /ho(r)dn/).

I visse tilfelle kan ein "uortofon" skrivemåte forsvara ut frå eit morfologisk resonnement. Det er t.d. slik at lang og kort *n* har falla saman i trykklett stavning på islandsk. Dette har ført til at fleire former av den bestemte artikkelen i M og F er blitt like i uttalen; jf. norr./mod.isl. *hanann* (M akk.), *vísan* (F nom.), som blir uttala /ha:nan/, /vi:san/. Dette er sjølv sagt ikkje ortofont ut frå moderne islandsk. Morfonologisk er likevel ikkje denne skrivemåten så galen, for ein har t.d. demonstrativet *hinn* (M) : *hin* (F), der uttalen er /hIn/ : /hI:n/ vidare har ein pronomena *hann* : *hún* = /han/ : /hu:n/ osv. Skrivemåten med dobbel *n* i M er altså ikkje gripen ut av lufta dersom ein ser morfonologisk på saka.

Det islandske språksamfunnet skil seg sterkt frå resten av det nordiske språkområdet ved at det aldri har eksistert det ein kan kalle dialektar på Island – verken såkalla regiolektar eller sosiolektar. Rett nok finst det visse regionale skilnader, men dei er svært små i forhold til det geografiske området; t.d. er skilnadene langt større på Færøyane, trass i at både areal og folketal er langt mindre.

Grunnane til dei minimale dialektskilnadene på Island er truleg fleire. Den viktigaste er kanskje busetnaden, som alltid har vore enkeltgardar, i motsetnad til Færøyane, der folk har budd samla i tettgrender, såkalla *bygdir*, med meir eller mindre folketomme område mellom. Ei slik bygd kan fungere meir eller mindre som ei sjølvstendig økonomisk og sosial eining, noko ein einskild gard ikkje kan i same grad. I samfunn der einskildgardar er det vanlege, har folk derfor gjerne kontakt over større område enn i samfunn som er basert på landsbyar.

Andre samlande faktorar som har vore dregne fram, er Alltinget, som kvart år samla folk frå heile landet, og ulike sesongfiskeri der det også var med

³⁶ Unntaket er m.a. visse konsonantsamband, som gjerne er oppstått under bøyning; t.d. pret. *kembdi* /kjemdɪ/, *sigdi* /síldɪ/ av inf. *kemba* /kjembɑ/, *sigla* /síglɑ/.

folk frå heile øya. Somme trur også at høgtlesing av dei gamle sogene både kan ha vore med til å hindre dialektoppsplitting og forandring av språket, slik at islandsk også av den grunn har blitt meir konservativt enn noka anna form av nordisk.

5.3.2.2. Ordtarfanget

Også leksikalsk er islandsk svært konservativt, og her har utan tvil ein aktiv purisme dei siste par hundre åra vore ein viktig medverkande faktor, slik vi nemnde i kap. 5.3. Ei frekvensundersøking av eit moderne korpus på 100.000 ord som blei utført omkring 1940, viste m.a. at ikkje mindre enn 500 av dei 550 mest frekvente orda i materialet fanst alt i gammalislansk (norrønt), og av dei 50 som ikkje var kjende frå det gamle målet, kunne helvta godt vere frå før reformasjonen, og berre 10 ord var nokså sikkert nyare (jf. Baldur 1997:168).

Likevel er det ikkje så reint få importord i moderne islandsk talemål, ikkje minst frå engelsk. Først på åttitalet kom det ut ei islandsk ordbok om "slang, knot, banning og annan ureglementert språkbruk" som tittelen lyder i lausleg omsetjing (jf. Mörður, Svavar & Örnólfur 1982). Denne boka er på om lag 150 sider og inneheld mellom fire og fem tusen oppslagsord. Svært mange av orda i denne boka er heilt normale importord i andre vesteuropeiske språk, derimot ikkje på islandsk; t.d. *demonstrasjón, djobba, filma, ídeall, kóteletta, krítískur* (= "skikkeleg" islandsk t.d. *mótmaðlaganga, vinna, kvíkmynd, frábær, rifjasteik, gagnrýnninn*). Det som skil islandsk frå dei skandinaviske språka når det gjeld ordtarfang, er dermed særleg to ting: 1) Mengda av nedertyske importord er svært lita, både i skrift og tale 2) Mengda av nyare importord frå andre språk (til dels dansk, men særleg engelsk) er mykje større i talemålet enn i skrift. Dette kjem av den puristiske tradisjonen, som har sterkt støtte i språksamfunnet.

Den låge statusen til importorda er truleg ein viktig årsak til at islendingane har få hemningar når det gjeld å skrive importorda ortofont etter islandske reglar; jf. (for oss) "eksotiske" skrivemåtar som *gæða, gæi, stæll* (frå engelsk *guide, guy, style*), som er heilt normale på islandsk, dersom ein bruker desse orda i skrift. Slike ord har nemleg om lag same stilverde på islandsk som det slangprega ordet *kjangs* har på norsk, og denne skrivemåten har så vidt eg veit aldri vore kritisert, medan *Ríksmálsordlistan* lenge heldt seg med skrivemåten *chance* for det "pene" ordet *sjanse* (som sjølv sagt dessutan burde vore skrive *sjangse* om ein skulle halde seg til ein reint ortofon skrivemåte).

5.3.3. Færøysk

5.3.3.1. Færøysk – "det sentralnordiske" språket

Færøysk er ungt som skriftmål; faktisk om lag like gammalt som det nynorske skriftmålet: Den færøyske presten V.U. Hammarshaimb lanserte sitt framlegg til færøysk rettskriving i 1846, medan Aasen gav ut *Prøver af Landsmaalet* i 1853. Reint språkleg er færøysk derimot meir arkaisk enn nynorsk – jamvel i Aasens landsmåls-utgåve – men meir "moderne" enn islandsk. Dette ser ein klart om ein jamfører delar av morfologien i desse tre språka:

	islandsk	færøysk	landsmål
Nominalbøyning			
<i>Tal på ulike kasus</i>			
i subst. og adj.	4	3	0
i pronomen	4	3/4	2/3
<i>Genusdistinksjonar i flt.</i>			
i subst., adj. og pron.	3	3	2/0
Verbalbøyning			
konjunktiv	+	(+)	(-)
numerus (sg. : pl.)	+	+	(+)
<i>personbøyning</i>			
i sg.	+	+	-
i pl.	+	-	-

Dei fleste av desse skilnadene kan illustrerast med desse døma:

Islandsk

hesturinn er latur konan er sterkt bandið er sterkt		
ég sé hestinn þú sérð hestinn hann sér hestinn hún sér hestinn það sér hestinn	ég stend hjá hestinum þú stendur hjá hestinum hann stendur hjá hestinum hún stendur hjá hestinum það stendur hjá hestinum	ég sakna hestsins þú saknar hestsins hann saknar hestsins hún saknar hestsins það saknar hestsins

hestarnir eru latir konurnar eru sterkar böndin eru sterkt		
við sjáum hestana þið sjáið hestana þeir sjá hestana þær sjá hestana þau sjá hestana	við stöndum hjá hestunum þið standið hjá hestunum þeir standa hjá hestunum þær standa hjá hestunum þau standa hjá hestunum	við söknum hestanna þið saknið hestanna þeir sakna hestanna þær sakna hestanna þau sakna hestanna

Færøysk

hesturin er latur konan er sterk bandið er sterkt	eg standi hjá hestinum tú stendur hjá hestinum hann stendur hjá hestinum hon stendur hjá hestinum tað stendur hjá hestinum	eg sakni hestin tú saknar hestin hann saknar hestin hon saknar hestin tað saknar hestin
---	--	---

hestarnir eru latir konurnar eru sterkar bondini eru sterkt	vit standa hjá hestunum tit standa hjá hestunum teir standa hjá hestunum tær standa hjá hestunum tey standa hjá hestunum	vit sakna hestarnar tit sakna hestarnar teir sakna hestarnar tær sakna hestarnar tey sakna hestarnar
---	--	--

Landsmål

hesten er lat kona er sterk bandet er sterkt	eg ser hesten du ser hesten han ser hesten ho ser hesten det ser hesten	eg stend hjå hesten du stend hjå hesten han stend hjå hesten ho stend hjå hesten det stend hjå hesten	eg saknar hesten du saknar hesten han saknar hesten ho saknar hesten det saknar hesten
--	---	---	--

hestarne ero late konorna ero sterka bondi ero sterke	me sjå hestarne de sjå hestarne dei sjå hestarne dei sjå hestarne dei sjå hestarne	me standa hjå hestarne de standa hjå hestarne dei standa hjå hestarne dei standa hjå hestarne dei standa hjå hestarne	me sakna hestarne de sakna hestarne dei sakna hestarne dei sakna hestarne dei sakna hestarne
---	--	---	--

Desse oppstillingane viser at færøysk står mellom skandinavisk (norsk) og islandsk når det gjeld morfologi. Ikke minst ser ein dette tydeleg når det gjeld kasusbøyning i substantiv og adjektiv, der landsmålet stort sett har gjeve opp alt som heiter kasus, medan færøysken framleis har tre (genitiv manglar).

Rett nok nyttar Aasen stundom dativ fleirtal i bestemt form (på *-om*; jf. diktet "Dei gamle Fjell i Syningom", der det finst mange døme), men dette er

5. Inndeling av nordiske språk

mest å sjå på som ein slags diktarisk fridom og ikkje som ein regulær del av det morfologiske systemet i landsmålet. Både islandsk og færøysk har derimot kasusbøyning både i bestemt og ubestemt form av substantiv (og i adjektiv).

I pronomen har derimot alle nordiske (og germanske) språk restar av kasusbøyning, og dersom ein reknar possessivformer (som nynorsk *hans*, *hennar* og *deira*) som genitiv (noko det er språkhistorisk grunnlag for å gjere), får færøysk 4 og norsk 3 kasus i pronomen (nominativ, akkusativ/dativ og genitiv).

Når det gjeld genusdistinksjonar i fleirtal, held Aasen på eit skilje i sterkt adjektivbøyning mellom hankjønn og inkjekjønn på den eine sida (-e) og hokjønn på den andre (-a), men dette skiljet forsvann før 1900 i landsmålet. Det same gjeld skiljet mellom hankjønnsendinga -ne og hokjønnsendinga -na i den bestemte artikkelen (*hestarne* : *konorna*). Endinga -i i bestemt form fleirtal (t.d. *bondi*) er heller ikkje noko sikkert genusmerke, for jamvel om dei aller fleste inkjekjønnsord får denne endinga, gjeld det også eit hankjønnsord som ein *ting* (alle *tingi*).

Konjunktivbøyning i "norront" omfang finst berre på islandsk; på færøysk er konjunktivbruken langt meir sporadisk, og på norsk (også landsmål) er konjunktiv eit heilt marginalt fenomen; jf. NR:468f.

Numerusbøyning av finitte verb finst i "norront" omfang både på islandsk og færøysk; på landsmål manglar svake verb særskilde fleirtalsformer i preteritum. Alt før 1900 er fleirtalsbøyninga borte i alt norsk (og norskdansk) skriftmål (derimot held offisielt svensk skriftmål på fleirtalsformer til etter 2. verdskriga).

Når det gjeld personbøyning, er det derimot berre islandsk som representerer det norrøne systemet, medan færøysk har generalisert 3. personsformene i heile fleirtal, på same vis som landsmålet (og all annan skandinavisk) har gjort både i eintal og fleirtal.

På svært mange punkt kan ein altså konstatere at færøysk ligg mellom islandsk og skandinavisk. Stundom er likskapen størst den eine vegen, andre gonger den andre vegen. Dette er grunnen til at eg har tillate meg å kalle færøysk det *sentral-nordiske* språket, for dersom ein ser alle nordiske mål under eitt, frå islandsk til dansk, er det liten tvil om at færøysk må bli "språket i midten" – på same vis som norsken er det i Skandinavia. Dette er sjølv sagt også ein viktig grunn til at nordmennene er dei beste i Skandinavia til å forstå grannespråka, medan færøyingane er endå betre når det gjeld *nordisk* språkforståing, i og med at dei jamvel forstår ein del islandsk.

5. Inndeling av nordiske språk

Når vi ser på dei konkrete formene i setningane ovanfor, legg vi merke til nokre morfologiske innovasjonar i færøysk:

- 1) N. pl. best. form har fått endinga *-ini* (*bondini*), som ikkje kan vere lydrett frå *-in*; jf. at F. sg. framleis endar på *-in* (t.d. *bókin*).
- 2) 1. person pres. eint. endar på *-i* i alle verbklasser og har alltid same vokal som infinitiv (jf. *síaggi*, *standi* og *sakni* i døma ovanfor).
- 3) Akk. pl. har fått *-r* i bestemt form, som nom. pl. (jf. fær. *hestarnar* : islandsk *hestana*).

Endeleg kan vi merke oss dei merkelege formene med *-iggj-* av verbet *sjá* på færøysk. Dette er ikkje noko spesielt berre for dette eine verbet, men ei fonologisk utvikling som finst i dei aller fleste tilfelle der ein har hatt såkalla hiatus i eldre mål, dvs. samanstøyt mellom to vokalar som står i kvar si staving; jf. uttalen av ord som *bua*, *lia*, *tåa* i moderne norsk. I tidleg norrønt har verbet *sjá* heitt *sía*, og på færøysk har ein her fått inn ein "glidekonsonant" for å fylle "holet" mellom dei to vokalane; altså *sía* > *síggja*. Dersom vokalen framføre var bakre, blei glidekonsonanten *gv*; jf. *búa* > *búgva*. Denne prosessen blir kalla skjerping. Her er nokre andre døme på ord med skjerping: *liggi*, *sjógvur*, *rógv*, *kúgv*, *hoyggj*, *heyggjur* (= norsk *ljå*, *sjø*, *ro*, *ku*, *høy*, *haug*).

Færøysk er det einaste nordiske målet som har hatt skjerping i historisk tid. Ved å jamføre med andre germanske språk kan ein derimot sjå at det har vore skjerping i fellesnordisk tid; jf. norr. *beggja*, *tveggja*, *høggva*, *Tryggvi*, som alt saman svarar til ord utan *ggj/ggv* i vestgermanske språk (jf. tysk *beide*, *zwei*, *hauen*, *treu*). Dette viser at skjerping er eit fenomen som kan opptrer til skilde tider og stader.

5.3.3.2. Skrift og talemål

I færøysk er avstanden mellom skrift og tale langt større enn i islandsk. Og grunnen til dette er altså ikkje den at talemålet har endra seg etter at skriftmålet blei etablert, slik tilfellet er t.d. i engelsk og dansk, men det at Hammarshaimb i enda høgare grad Aasen bygde det nye skriftmålet på eit historisk-etymologisk prinsipp. At han gjekk lenger enn Aasen i etymologisk retning, kan vi t.d. sjå av ein slik detalj som skrivemåten av gammal /hv/, der Aasen følgde den vanlegaste norske uttalen og skreiv *kv*, t.d. *kval*, *kvit*, medan Hammarshaimb valde *hv*, t.d. *hvalur*, *hvítur*, trass i at all færøysk har /kv/ i uttalen (/kvéalur/, /kvuitur/).

I motsetnad til islandsk har ein då m.a. ein god del såkalla stumme konsonantar på færøysk, ikkje berre ð, som altså er "prinsipielt stum" på færøysk, men også ofte t.d. g. Som døme kan nemnast at ord som *síða* (= ei side) og *síga* (= å sige) blir uttala likt: /suia/. Her kan vi jamføre med dei tilsvarande islandske orda, som blir skrivne på same måten, men der uttalen er /si:ða/ og /si:ya/, dvs. at forholdet mellom skrift og uttale er ortofont.

5.3.3.3. Status for det færøyske språket i dag

Ettersom færøysk både er det minste av alle dei nordiske språka (ca. 45.000 talarar) og dessutan det einaste som ikkje har nokon eigen nasjonalstat i ryggen, kan det vere på sin plass å seie litt om kva for posisjon det har i dag både offisielt og i praksis.

Etter norrøn tid og fram til ca. 1900 var færøysk berre i bruk som talespråk, bortsett frå i folkeminneoppskrifter (balladar og segner). Men på 1900-talet har språket etter kvart blitt teke i bruk både som skriftmål og som offisielt talemål (t.d. i kyrkja) og er i dag det vanlege brukte språket både i tale og skrift på Færøyane.

I 1948 fekk Færøyane avgrensa indre sjølvstyre innanfor det danske riket. I den såkalla Heimestyreløva frå 1948 blir forholdet mellom færøysk og dansk språk omtala på denne måten:

Føroyskt verður viðurkent sum høvuðsmál, men dansk skal lærest væl og virðiliga, og dansk kann eins væl og føroyskt nýtast í almennum viðurskiftum.	Færøsk anerkendes som hovedsprog, men Dansk skal læres godt og omhyggeligt, og Dansk kan lige saa vel som Færøsk anvendes i offentlige Forhold.
---	---

Dette inneber m.a. at alle (vaksne) færøyingar i dag har færøysk som sitt primærspråk både i tale og skrift, men dei er samtidig svært gode i dansk både skriftleg og munnleg. Mange yngre menneske kan jamvel snakke dansk på to måtar: Med danskar snakkar dei "skikkeleg dansk", dvs. dansk med meir eller mindre genuin dansk uttale, men når dei pratar med andre skandinavar, bruker dei såkalla "gøtudansk" ("gatedansk"), dvs. dansk med færøyskbasert uttale. At dette språket slett ikkje lyder så ulikt norsk bokmål, bør ikkje overraske den som kjenner den historiske bakgrunnen for denne målforma!